

Upravo Bogdanov tekst otvara gotovo zaseban temat, u kojemu se autori bave ponajviše Dubrovnikom kao Gradom, dubrovačkim piscima i poviješću. Tako Pavao Pavličić u "Dva pustinjaka" analizira dvije pjesme Mavra Vetranovića istoga naziva, *Remete*; Valentina Gulin Zrnčić ("O jednom pristupu drugom spolu u tri čina. Kaleidoskop ženskih slika u Dubrovniku 15. i 16. stoljeća") rekonstruira položaj i povijest žena višega staleža u renesansnome Dubrovniku, služeći se dvjema vrstama podataka: arhivskim te narativnim izvorima iz 16. st. (djelima Kotruljevića, Držića i Gučetića). Leo Rafolt pozabavio se forenzičko-kriminalističkim profiliranjem ubojice u trima (senekijanskim) dubrovačkim renesansnim tragedijama: *Hekubi*, *Dalidi* i *Atamanteu*.

"Dubrovnik – otvoreni i zatvoreni grad" Dunje Fališevac propituje brojne ideologeme i mitologeme vezane uz dubrovački odjeljak književne proizvodnje i tim se tekstom završava ovaj "dubrovački separat".

Slijede tekstovi Davora Dukića o "Tragovima (jednog) pograničnog mentaliteta u Grabovčevu *Cvitu razgovora*", Nikole Batušića ("*Kaj su jeli naši stari*") o kulinarskim inkrustracijama u starijim kajkavskim dramama, iz kojih se čita i socioantropološka slika Zagreba i sjeverne Hrvatske na kraju 18. i početkom 19. stoljeća; te Renate Lachmann o "Arkaniziranju znanja u fantastici".

Prikazom subjekta se, ili pak čovjeka, iz različitih rakursa i nešto očitije nego ostali, bave radovi Zorana Kravara ("Opoziv subjekta kao motiv hrvatske lirike ranoga 20. stoljeća"), Dubravke Oraić Tolić ("Tipovi modernoga subjekta. Muškarci sa ženskim rodnim crtama"), Morane Čale ("Čovjek-razlomak: antropologija *Kiklopa*") i Žive Benčić ("Pisati o drugome, sjećati se sebe. *Marina ili o biografiji Irene Vrkljan*").

Analizi prostornih aspekata književnoga diskursa u prvome su redu usmjereni članci Aleksandra Flakera ("O globalizaciji prostora hrvatske književnosti"), Celiae Hawkesworth ("Vrijeme i mjesto u djelima Dubravke Ugrešić") i "Imaginarne geografije egzila" Jasmine Lukić, u kojima je prostor gotovo neodvojivo povezan s konstrukcijom identiteta.

Svakako valja spomenuti i vrsne radove Viktora Žmegača o plesu kao univerzalnom antropološkom simbolu u ranim djelima Miroslava Krležje; Gordane Slabinac o hiperboličkom strukturiranju diskursa avangarde; Tatjane Jukić o premještanju povijesti i granica u Slamnigovu romanu *Bolja polovica hrabrosti*, Vladimira Bitija o Ivanu Aralici i egzemplarnoj pri/povijesti i, na kraju, članak Bojke Tanhofer-Miličić o antropofagiji kao ritualnom ostvarenju mita u romanu *Božanska glad* Slavenke Drakulić.

Svi su tekstovi popraćeni iscrpnom bibliografijom i sažetkom na engleskome.

Na kraju ovoga iscrpnog popisa autora i tekstova posvećenih književnoj antropologiji preostaje nam nadati se da je iznimno vrijedan zbornik *Čovjek, prostor, vrijeme* tek prvi u nizu novih i drukčijih itinerera hrvatske književnosti.

Nataša POLGAR

U trodjelnu je kompoziciju knjige (uz predgovor, literaturu i bilješku o autorici) uključeno 19 tekstova različita opsega i značaja – od znanstvenih studija, preko kratkih kritičkih i esejističkih zapisa do znalačkih interpretativnih tekstova,

upravo to i tim redom. Ženstveno razigrani naslov ne aludira samo na znanstveni eros, na veselje iskustvenog promišljanja i argumentiranog pisanja, koje nam je već poznato iz pijašnjih knjiga Lade Čale Feldman. Parafraza Huizingina naslova *Homo ludens* (već prije iskorištena kao naziv 6. susreta književnica u Beču godine 1998. i kao naslov jedne od sedam kolumbijskih drama [Nohora Ayala et al.] u izboru Judith E. Weiss iz 2004.) upućuje i na rodnu vizuru subjekta te na prevalentnu tematsku sastavnicu u knjizi. Pozornije čitanje

Lada Čale Feldman, *Femina Ludens*, Disput, Zagreb 2005., 282 str. (Biblioteka Četvrti zid; knj. 20)

pokazuje da nije riječ o proizvoljnoj zbirci tekstova – posrijedi je promišljeni izbor koji nam ocrta intelektualni profil istraživačice, autoričin teorijski habitus.

U prvome dijelu knjige (*Smućeni žanrovi*) šest je ovećih tekstova. "Znanost, prostor, vrijeme: obrisi (hrvatske) književne antropologije" suprotstavlja situaciju književne antropologije u svijetu zamcima književne antropologije u hrvatskoj folkloristici te iz te nove perspektive razmatra mogućnosti i probleme objedinjavanja istraživanja "književnosti" i "kulture". Studija "Bezdana snovi i njihove strukture: Northrop Frye, anatomija šekspirologije" napisana je izvorno za šekspirološki ciklus emisije *Kazalištarije* III. programa HR i (re)valorizira Fryev doprinos šekspirologiji u svjetlu kasnijih dekonstrukcijskih kritika. Članak "Morisco, moresca, moreška: agonalni mimetizam i njegove interkulturene jeke" komparativna je studija o moreški u Korčuli i njezinim inačicama te mediteranskim vezama, o političkim implikacijama (skrivenim transkriptima i manifestnim značenjima) moreške, o mogućem tumačenju lijepe Bule kao žrtve i kao simbola same Korčule te o dramaturškom iskonu moreške u ideološkome agonu. Članak "Aura glumice" važan je prinos antropologiji kazališta: bavi se problemom spolne razlike, zanemarene razlikovnosti u teoriji glume. Pokazuje se da su žene ključna odsutnost, *steresis*, u samoj srži ideje kazališta. Čale Feldman dvojako prati sudjelovanje žena u povijesti kazališta i odjeka toga sudjelovanja u promišljanju glume, prolazi kroz razne aspekte muške glume ženskih uloga sve do aktualne situacije u kojoj "aura" glumice preplavljuje polje izvedbe i (možda) preuzima konceptualno vodstvo u teoriji glume. Studija "Šteta što je kurva: Glumica i njezina dvojništva između postkomunizma i posthumanizma" dalje dovodi u pitanje rodnost neutralnost čovjeka-glumca, suptilno teorijski raščlanjujući "slučaj" glumice Mire Furlan. Završno poglavlje prvoga dijela knjige (Tiranija tijela: *Feralove* fotomontaže) otkriva nam autoricu u kulturološki usidrenoj ulozi likovne kritičarke: svojoj ranijoj ratnoj temi konstrukcije predsjedničke figure vraća se ona sad iz višestrukog rakursa: kroz teoriju humora, povijest političkog plakata i novinarske fotografije te raščlambom uloge tijela u fotomontaži.

Drugi dio knjige, "Onkraj ljudskog", sadrži osam kratkih esejističko-kritičkih zapisa: "Rozalinda 2001", "Glumica i postanak bića", "Sloboda ili showing off?", "Ženska lica, gole maske: teatar Milke Podrug Kokotović", "Prava maska, krivo lice", "Maske, osobnosti i lica: seksualna poetika u jurišu na spolnu politiku", "Humana fauna Michela de Montaignea" te "Vuci i crvenokapi jaganjci, feministički folklorizam Angele Carter". Pred nama je dnevni intelektualni angažman Čale Feldman u hrvatskoj kulturi, njezina suradnja s medijima i kritičke reakcije na predstave i publikacije. Aktivno sudjelovanje u javnome kulturnom životu nije baš često među hrvatskim humanističkim znanstvenicima, a uspješno je zastupanje vlastitih teorijskih postavki u javnosti još rjeđe. Čini mi se da je najveća vrijednost drugoga dijela knjige (ali i cjelokupna autoričina opusa) upravo u sretnom, humanističkom povezivanju znanosti i kulturnog djelovanja.

Treći nas dio knjige ("Prevrtiljivi prijepisi") sintetički vraća iz kulturne svakodnevice u znanost: poglavlja su dulja, bilješke ispod teksta brojnije, navedena literatura opsežnija. Ipak, nema tu anemičnog sivila teorije – istini za volju, nije ga bilo previše ni u prvome dijelu knjige. Ovdje je autorica teatrologinja koja svoje antropološko/kulturološko znanje stavlja u službu (komparativne) interpretacije, što je i opet rijetkost u našoj sredini. Članak "Antigona, Antigone" nadahnuto analizira i tumači dramu *Antigona, kraljica* Tonča Petrasova Marovića u svjetlu Sofoklova predloška i u usporedbi s Ivaniševićevom i Gavranovom *Antigonom*. Nakon Antigone, tu je i Medeja: "Medijacije Medeje" potaknute su postkolonijalno-feministički usmjerenim japanskim uprizorenjem Euripidove *Medeje*, a sučeljavaju zanemareni tekst Ivane Sajko "Bilješke s odigrane predstave: Arhetip Medeja, monolog za ženu koja ponekad govori" s hrvatskim prijevodom *Mađarske Medeje* Árpáda Göncza – sve pod povećalom razlikovnosti "muškog" i "ženskog" dramskog diskursa te u višestrukome presijecanju interesâ mađarskog i hrvatskog teksta u arhetipskome liku protagonistice. Članak "Žena i žanr: o Senkeru i Mujičiću, i

opet bez trećega" iz rodnoga rakursa tumači snažne ženske anti-junakinje u dvjema novim dramskim trilogijama dvojice domaćih autora, uspijevajući pritom ocrtati promjene ne samo u njihovu djelu već i na široj skali žanrovskih mijena i premještanja kazališnih okvira u hrvatsko-me socijalnom kontekstu početka novog milenija. "Glorija i Gloriana" je tekst koji se ludički rađa iz naslova, počinje od zvučnosti naslova pa tek potom uspostavlja (konstruira) dvojestvo Marinkovićeve *Glorije* i Senkerove drame *Gloriana* – privid arbitarnosti izbora teme možda otkriva prikrivenu kritiku binarizma koji tlači svako promišljanje (i rodno i nerodno), ali u konačnici se i ova (tobože nasumična) opreka-usporedba pokazuje teatrološki plodnom u interpretacijskome smislu. Završno poglavlje knjige naslovom "Krežiana / Senkeriana / Stoppardiana" kao da najzad probija binarni kod i uvodi trijadu, no to je opet samo privid: tema je zapravo dvostruko binarna – uspješno se uspoređuje i sučeljava Senkerov tretman Kreže sa Stoppardovim tretmanom Shakespearea.

Sve u svemu, čitateljica/čitatelj će nakon čitanja shvatiti da je autorica svojom upućenošću i uključenošću u antropološku i kazališnu problematiku (svjetsku i domaću) uspjela nadvladati (do poigravanja amortizirati) sve mehaničke neudobnosti mišljenja i pisanja u oprekama.

Ivan LOZICA

Druga knjiga etnologinje Mojce Ramšak, docentice na poslijediplomskom studiju antropologije svakidašnjeg života pri ljubljanskom institutu Institutum Studiorum Humanitatis – *Žrtvovanje istine: zanesenost diskretnim indiskrecijama* (2006) – vrijedno je i u regionalnom okviru prvo značajno istraživanje najzanemarenijih žanrova svakodnevnih pričanja (glasina, tračeva, naklapanja, uvreda, kleveta). Autorica ih vidi kao proizvod pripovjedačke prakse i društvene interakcije u kojoj se pregovara, dogovara i semantički mijenja pojam časti i ugleda te se tako restrukturiraju institucionalni, rodni i obiteljski odnosi. Upravo u toj napetosti između moralno, ideološki i pravno-normativno (uvijek iznova) konstruiranih pojmova časti i ugleda te predmnijevane samorazumljivosti i konsenzualnosti njihova sadržaja u komunikacijskoj praksi, odvija se sociolingvistički život glasina i tračeva kao vitalnih, ali fluidnih žanrova popularne, usmene i kulture svakodnevice. Kako to autorica ilustrira svojim intervjuima, njihove su najčešće teme: privatni život poznatih osoba, neobični događaji i zgode iz života običnih ljudi te svi prijelomni događaji (ženidba, razvod, promjena partnera), zatim nepopularni i novi kolege na poslu, nadređeni, napredovanja i sl., a najčešći motivi – mržnja, ljutnja, ljubomora, osveta, frustracija ili neispunjene želje. Ipak, osnovna osobina tračeva je da nemaju poseban povod ni cilj i da se najbolje šire među članovima malih, homogenih skupina pri čemu se njihov sadržaj i prvotna poruka mijenjaju, dopunjuju i preobličuju s obzirom na osjećaje i namjere sudionika u komunikacijskom lancu; stoga i nije čudo što tračevi nestaju jednako brzo kao što i nastaju – čim namjera pošiljatelja i "širitelja" nije ispunjena. Autorica je svjesna ograničenosti klasičnoga folklorističkog genealoškog pristupa pa (u prvih pet poglavlja) ukratko prikazuje dosadašnje spoznaje i metodološke naputke američkih, ruskih, njemačkih, francuskih i slovačkih folklorista, etnologa, sociologa, povjesničara i antropologa, koje će i sama slijediti u ovoj studiji. Polazna pretpostavka jest da ovim etički diskreditiranim oblicima "ljudske proze" ili pričanja u svakodnevici treba pristupati interdisciplinarno, a njihovu izvedbenu praksu i učinke maksimalno kontekstualizirati unutar svake pojedine sociokulturne zajednice.

Razgovarajući s muškarcima i ženama svih generacija iz različitih slovenskih regija, urbanih i ruralnih sredina, te uspoređujući svoje nalaze sa spoznajama američkih i europskih istraživača, autorica je dobila dobar uvid u to kako razmjena tračeva i glasina utječe na svakodnevni i profesionalni život njezinih sugovornika, na njihovu socijalizaciju i vrijednosnu orijentaciju, prijateljevanje i distanciranje, stjecanje određenog društvenog statusa kao i

Mojca Ramšak, Žrtvovanje resnice: opoj zmuzljivih diskretnih nediskretnosti, Litera, Maribor 2006., 291 str. (Nova znamenja, 16)